

»Če so bonboni, ali če je paradiz, hrepenenje je isto; nima cilja, samo pot ima...«

»Ni treba, Lojze, ne nocoj!... Nocoj ne teh besed!... Kakor vino me omamijo te lepe besede in kar ostane, je žalost... Kako lepo si govoril, da hrepeniš po meni in da sanjaš o meni vso noč! Veš kaj si zdaj že mislim, veš, kaj sem že mislila nocoj? Da še te tvoje prijazne besede niso bile porojene naravnost iz srca, temveč samo... temveč samo iz... lepote... Glej, Lojze, ne morem ti razlagati, ker ne znam. Saj si resnično mislil, tudi solze so bile v tvojih očeh... ampak meni niso bile prijetne tiste besede, kakor so bile lepe... Čemu bi hrepenel človek po jabolku, ki ga ima v roki? Jaz nič ne hrepenim po tebi, ker si že tako moj in ker te imam rada. Ti pa sediš zraven mene in mi gledaš v obraz in me vidiš natanko in praviš: Kako hrepenim po tebi!... Rajša bi, da bi rekel naravnost: Rad te imam, Marta, boji moja! — Tudi jaz bi ti segla v roko in bi rekla: Rada te imam in tvoja sem!...«

Govorila je glasneje, s toplejšim glasom kakor prej; Hana je slišala kakor iz daljave, zmedle so se ji sanje in zaklicala je v poluspanju.

»Marta, kaj ne spiš?«

Po prstih je stopila Marta v drugo izbo in je odgovorila s tihim glasom.

»Spim.«

Nato se je vrnila.

»Veliko si mi povedala,« je rekel poet, ki je imel zardela lica in motne, zakrivatele oči, »ampak nisi mi še povedala, čemu ta dolgi uvod. Ponavadi je napis krajši nego poglavje, ti pa si napravila narobe!«

Marta ni več sedla; uprla je roke ob mizo, sklonila je glavo; on je videl njen obraz v dremotni svetlobi ugašajoče svetilke.

»Kaj nisi spoznal, da te imam rada, ker sem ti rekla vse te žale besede?«

Poet je vztrepetal; v tistem trenutku, morda prvokrat, je zasvetila v njegovo srce luč živega življenja.

Vstal je.

»Kako sem te žalil!«

Ni se več umeknila, ko je ovil desnico okoli njenega pasu; samo glavo je okrenila, tako da se je čisto približala njegovemu obrazu, in je položila prst na ustnice.

»Hudó sem te žalil, ti moje dekle! Nečimrn in neumen sem bil, ko sem mislil... res, mislil sem in sam nisem vedel, da sem mislil... da tudi ti, moje lepo dekle, ne boš drugega nič nego svetla in pesmi vredna figura v mojih sanjah... Namesto, da bi utesil hrepenenje, sem hotel, da bi se življenje raztelesilo...«

Marta se je izvila njegovemu objemu in njene obrvi so se strmile.

»Kako je čudno, da si še zdaj, ko si resnico rekel, rekel neresnico! Prej, ko si ležal na desni, si bil predalet od sreče; zdaj pa sem te ogovorila in planil si tako daleč na levo, da nisi nič bližje sredi, kakor si bil prej!... Gospodar si bil moj, zdaj bi bil rad moj hlapec; otrok sem ti bila, zdaj bi rad, da bi ti bila mati...«

V polumraku je stal pred njo, z desnico jo je objemal okoli pasu, z levico okoli vratu, in čutil je v lica njen topli dih.

»Saj sem razumel in srcu vse tvoje besede... še tvoje misli sem razumel, tiste, ki jih nisi povedala... kakor pred Bogom, glej...«

In je nenadoma pokleknil pred njo. Marta se je prestrašila zaradi šuma, stala je in je poslušala. Nato se je sklonila globoko, z obema rokama ga je pobožala po laseh in po licih.

»Vstani torej!«

Objel je njene noge, pritisnil je glavo ob njena kolena.

»Vstani!« je ukazala glasneje.

Poet je vstal.

»Marta...«

Prijela ga je za obedve roki.

»Zdaj že vem, kaj misliš; že vem, kaj si mislil od začetka; ampak ne zamerim ti nič... Pojdi spat, Lojze, in kadar se boš prespal in kadar bo svetel dan, se bova pogovarjala nadalje... O vsem bova govorila, o pesmih, o prihodnosti in o paradizu!«

Sama ga je objela okoli vratu, pritisnila je svoje ustnice na njegove.

Stal je omamljen, polpijan.

»Ne hodi, Marta!...«

In se ni ganil.

Ni se več ozrla nanj, kakor senca je šla mimo, tiho je odprla duri.

»Marta!«

Samo hipoma se je ozrla, kakor rahel dih od okna je bil njen glas.

»Do jutri!«

»Nocoj, Marta!«

Komaj se je doteknila njena roka njegov; tiho so se odprle duri, tiho so se zaprle...

Oblečen je planil poet na posteljo, z obrazom v blazino, široko je razprostrl roke nad glavo, zajokal je naglas; duri so bile zaprte, Hana s Klanca pa je začela godrnjati v spanju in tudi fant na tleh se je vzdramil; vzdignil se je v postelji, vzkliknil je nerazumljivo besedo in je spet zaspal...

Marta je legla in ni spala, dokler se ni zasvetilo jutro.

Njeno srce, ki ni poznalo obupa in strahu, je bilo samo žalostno, globoko potrto.

»Ne v paradiz — na Golgato!« jo je prešinilo, kakor klic od neba. »In če je tako namenjeno, pojdem, kamor je Bog ukazal; in bom gledala, da križ ne bo pretežak in da pot ne bo prestrema!«

Prvi dan, že tisto uro, ko je bila potrkala pri Hani s Klanca in je stopila v izbo, je pogledala poetu v obraz, kakor pogleda močna duša, ki spozna v prvem hipu človeka, sočutja potrebnega, slabotnega, ljubezni željnega.

»Sin moje polusestre je!« je rekla Hana. »Študiral je, pa noče več in se potepa. Še jetičen je zraven!«

Že tisti večer, ko je legla Marta kakor v sladki omotici in ko so sloneli angeli ob njenem vzglavju, že tisti večer in že tisto uro, ko je govoril prvokrat o ljubezni in o paradizu in ko je bila še vera v njenem srcu, se je smehljala njegovim visokim besedam. Tudi mati verjame jadnoletičim sanjam otroka in se jim smehljá...

Noč je bila; in v tišini in samoti leže na žalostne misli še težja senca.

»In če tudi vse tiste lepe besede niso resnične, če so bile izgovorjene, kakor blebeče otrok, rad me imá v svojem srcu, oklenil se me je z obema rokama. Samo zato me morda rad imá, ker je slab in bojazljiv, zato se me je oklenil... in sam ne vé... Hudó mu bo, ko bo ugledal izbo prazno, jokal bo, kakor bi jaz ne jokala...«

In ob spominu nanj in na njegovo bridkost jo je zasklelelo v očeh. Nato pa se je nasmehnila.

»Jokal bo in bo zaspal, kakor bi jaz ne zaspala... In ko se bo najokal in prespal, bo bolj močan in bolj hladan; moč je v bolesti. Tedaj me bo iskal in tedaj se povrnem in objel me bo z mirnimi in krepkimi rokami...«

Zasopla je globoko in je zatisnila oči...

Vstala je rano in je delala ves dan, dokler se ni bližal mrak. Razprostrla je Hanino krilo preko postelje, da se je

Zofka Kveder: Nada

Nada je stala na pragu: že skoraj pol ure je čakala na postiljona, kakor vsak dan. Noben tujec ni nikdar prišel, ali njej je bilo vsak dan, kakor da mora kdo priti. Ko je videla gosposki zimski klobuk, se je začudila. Eh, morda kakšna kuharica, ki je slučajno odtod doma in zdaj v Trstu služi, pa se hoče postaviti med domačimi. Ali takoj, ko je ugledala tudi obraz, je videla, da je tujka inteligentna oseba. Ko je poštni voz ustavil, je stopila tuja bleda gospodična naravnost k njej.

„Jaz sem vaša koleginja; doli sem v Rakitnji. Šele šest tednov sem tam, zato me ne poznate. Imenujem se Janja Černe.“

Nada jo je sprejela z veseljem in ko je izvršila delo v pisarni, jo je odpeljala gori v svojo sobico, da odloži Janja ondi svoj plašč in si popravi lase. Malo je bila v zadregi, ker je ni obiskala še nikoli nobena koleginja. In s to sta si bili popolnoma tuji. Vendar jo je bila vesela in rekla ji je to z odkritosrčnim in toplim glasom. Janja pa je še bolj pobledela. Potem se je naslonila na mizo in je strastno zajokala.

Nada je bila presenečena, v prvem hipu ni vedela, kaj bi počela.

„Ali gospodična, gospodična Janja,“ je govorila in jo gladila po laseh.

Po prvem izbruhu se je Janja malo umirila.

„Odpustite! Vem, da je smešno! Ali pomagati si ne morem. In potem, da vam povem resnico, prišla sem k vam jokati. Že par dni mi je strašno. Nikogar nimam, moji so vsi pomrli, a tujcev nisem nikoli iskala. Nobene prijateljice nimam. Nisem jih niti pogrešala, ali danes ne bi mogla biti sama.“

In ko je Nada molčala, je nadaljevala:

„Ne poznam vas, tudi vi ne poznate mene. Morda se vam bo zdelo vse smešno, mislili boste, da sem histerična. Ali nervozna nisem bila nikdar. Danes pa je moj rojstni dan in devet let je, kar se potikam po teh pustih poštah na deželi. V mesto ne morem priti in potem mislim, da bi bilo tudi vseeno. Usojeno mi je pač tako. Kako dolgo ste vi tu?“

„Poldrugo leto.“

„Tako dolgo nisem jaz nikoli na enem mestu. Pol leta in niti ne. Znana sem že zaradi tega in nekateri pravijo, da nisem pri pravi pameti. Morda res nisem. Na srečo čakam. Na ljubezen, ki je nam, ženskam, sreča. In ker je ni, jo iščem povsod. Razumite me prav! Mnogo moških je že iskalo mojo naklonjenost, ali jaz nisem ljubila nikogar. Želim pa najti si takega, ki bi ga lahko ljubila. Strašno je tako življenje brez duše, ki nam je draga. Parkrat bi se bila že omožila, ali živeti s človekom, ki vam je tuj, je peklo. Pridem v kraj in mislim si, tukaj pride sreča k tebi, ali že v prvem tednu si želim drugam. Kakor brez miru sem.“

Nada jo je opazovala z začudenimi, velikimi očmi otroka. Tujka jo je prijela za roko.

„Pustite me, da govorim, tako dolgo sem molčala! Vi ste še jako mladi in me ne razumete. In potem imate take mirne oči, ali jaz sem goreča. Nekaj imam v prsih, kar se vedno trese, kar vedno nekam sili, kar si vedno nečesa želi, nekaj upa, zahteva, prosi. In niti ne vem, kaj. Ljubezni morda, posebne, velike ljubezni, ki je na svetu morda niti ni.“

Vstala je in hodila po sobi.

„Prišla sem sem gori k vam, ker upam, da ste dobri. Kdor je tako dolgo v teh krajih, tako sam, ta se je odvadil posmehovanja. Vidite, ko so mi umrli starši in ko sem šla v svet, sem imela vesele oči in smeh na ustih. Ah, vedela sem, da najdem srečo. Bila sem tako gotova zmage, cilj mojih nejasnih želja se mi je zdel tako blizu, mislila sem, da je že vse pripravljeno, samo da pristopim in si vzamem kar je mojega. Ali moja pot je bila pusta in nič

lepega ni čakalo name. In niti hudega in žalostnega. Nič! Nisem povabila glave. Čakala sem. In ko sem dolgo čakala zastoj, začela sem iskati. V ta kraj in v oni kraj, vedno sem se selila. Pa tudi to je zastoj. Danes nisem več mlada in utrujena sem že. Pa me je strah, da bo moje življenje prazno, da so vsa moja pričakovanja, vsi moji upi samo goljufiva fata morgana. Zato sem prišla danes k vam, da se izgovorim, da se olajšam. Zakaj se mučim s praznim hrepenenjem?! Zakaj ne resigniram?!

Obstala je pred ogledalom.

„Saj sem še lepa. Zelo lepa sem, rečem lahko. V kakem salonu bi vzbujala občno pozornost. Ali čemu je vsa ta lepota? Samo zato, da izgine, odcvete, nikogar ne razveseli, ne osreči?! In potem, nisem neumna, v inteligentni družbi bi bila duhovita, priznana in občudovana. Pred kom naj bleščim?! Pred dacarji, konsumnimi komiji?!¹

Dajte Ofelijo v kravji hlev in ona postane smešna.“

V Nadi je odmevalo: „Za koga sem mlada, lepa, pametna?!“ Bilo ji je, kakor da jo je kdo prebudil, kakor da blešči neprijetna in vsiljiva svetloba pred njenimi očmi, navajenimi mraka. V srcu jo je zbolelo in občutila je, da je že začela to grenko in pusto življenje, o katerem ji je pripovedovalo to interesantno, strastno in lepo deklo. In napolnilo jo je vroče hrepenenje po nečem lepem in krasnem, po polnem, srečnem življenju, po borbi, po doživljajih, po nečem — in naj je to tudi težko, žalostno in strašno.

Zofka Kveder: Njeno življenje

Iz zdaj so četrtič pokale njene kosti v porodnih krčih. Surovo in brezobzirno je posegla naroda v njeno telo, da izlušči iz njega novo bitje, novega človeka. Mišice so trepetale in se napenjale v brutalnih mukah. Stisnila je zobe in pesti, da bi trpela molče. Ali nekaj je odprlo njena usta, da so zastokala, da so zavpila, zavila: v pomoč, kakor samotna zver vije v gozdu. Ure in ure se je trgalo njeno naročje in znoj jo je oblival vso od neopisnih in strašnih bolečin, ki so prokleta in obenem sveta dediščina ženskega rodu od pokolenja do pokolenja. Kakor bilko je zlomilo trpljenje njeno voljo in ji pačilo obraz od nečloveških bolečin. Skrivnostna in velikanska sila je držala njeno telo v svojih pesteh, da se je zvijalo in metalo kakor črv. Rodilo se je dete v surovih neznanskih bolečinah, kakor so delež vseh mater vseh narodov in vseh časov.

Ni se upala s svojimi trepetajočimi ustnicami dotakniti njegovega obraza.

„Odpusti mi! Nisem mogla drugače!“

Tiho je odšla ven v noč.

Ali zunaj so jo sprejele spet pošastne sence.

Morilka!

Po strmi stezi je stekla dol k morju.

V nepretrganih slikah se je vrstilo vse njeno bivše življenje pred njenimi očmi, Tisto popoldne, ko je prvič ugledala Romana Sterleta, svojega moža, - poroka, in vse dalje, dalje, vsa dolga leta, vsi veseli in težki dogodki, vse do nocojšnje noči. Elica, Mirko, Mimica, rojstvo Rajkovo ... Smrt otrok in brezuspešne borbe proti dediščini sinovi ...

Kje se je začelo, kdaj se je začelo?!

¹ Komi: trgovski pomočnik, prodajalec.

Toliko trpljenja, solz, truda in napora in vse zaigrano! ... Toliko muk, toliko poizkusov, poguma, vztrajnosti in vse zaman! Toliko želja, nad, hrepenenja in tako malo sreče! Sama tema, sama bridkost! ... Brez sledu je ostalo njeno življenje ..., prazna vsa dolga, naporna leta ... Vse ceste so držale v pogubo in pogin in nobena k cilju ...

Oh, kaj ni bilo njeno srce pošteno in hrabro, njena duša zaupanja polna?! Vse, kar ji je dalo življenje, vse ji je zopet zdrobilo in otelo ... Bičana od prevar, je nosila težko breme svoje usode ... Kakor pomandrano polje, je njeno življenje ... Vse strto, pokončano, kar je sejala, kar je cvetelo in obetalo sad in lepoto ... Samo trnje povesod, pust kamen ... Nič se ni izpolnilo, kar ji je obetala mladost ... Strah in praznina bo ostala za njo ... Smrt in grozota ... Zasmilila se je sama sebi grenko in bridko.

Zakaj, zakaj vse to?!

Sama je ubila sina z zločinsko roko! O, in koliko je bilo ljubezni zanj v njeni duši! Kako ga je ljubila! Kako je trpela!

Kje, kdaj se je začelo?!

V temi pred njo se je zableščal prelepi, veseli, solnčnisončni dan ... To je bil tisti dan, ko je prvič ugledala Romana, svojega moža ...

Oh, kaj vse se je rodilo iz tistih jasnih ur, koliko gorja, koliko nesreče!

Zaskelelo jo je v srcu od obupne bolečine. Spotaknila se je in padla.

Oh, sama tema naokrog, sama groza!

„Tudi jaz sem žrtvažrtev,“ je spoznala, „tudi jaz!“

Jokala se je, kakor otrok, sama nad seboj, nad svojim življenjem, nad otroki, nad sinom, ki ga je ubila sama.

Oh, gorje, gorje!

Še hitreje je drvela nizdol po strmini. Pesek in kamenje se je rušilo za njenimi stopinjami.

Kakor črn žamet se je raztezalo temno morje v daljavo, mirno in tiho. Brez zvezd je bila noč, strašnih skrivnosti polna.

Izpod pečine je rahlo dihlo, vzdihovalo v globini.

„Odpusti mi, o Bog Vesoljstva, odpusti mi!“

Vrgla se je dol, ubegana, uboga, željna miru in počitka, pozabljenja.

Zamolklo je zapljusknilo pod nočnim nebom. Valovi so kratko udarili ob skale, zažuboreli in zopet se je zgrnilo črno morje v ravno, mirno, molčečo gladino.